

Kudâme b. Ca'fer, "Şiirde tenâkuz ne-
vilerinden biri de -ardarda gelen- îcab ve
selb üslûbu üzere bulunan türdür" ifa-
desiyle istidrâke işaret etmiştir. Ebû Tâ-
hir el-Bağdâdî, Kudâme'den etkilenerek
istidrâk ve rücû adını verdiği türü "ön-
ceden nefyedileni ispat, ispat edileni de
nefyederek telâfi etmek" şeklinde tanım-
lamıştır. Kudâme'nin tesirinde kalan İbn
Sinân el-Hafâcî türü **mütenâkız** olarak
adlandırmıştır. İstidrâke tedârük adını
verenlerin yanında onu **istisna** ve **i'tirâz**
türleriyle birleştirenler, ayrıca "te'kidü'l-
medh bi-mâ yüşbihü'z-zem"den sayan-
lar da vardır (bk. İSTİSNA).

İbn Ebû'l-İsba' türü, istidrâk cümlesin-
den evvel öndeki sözü pekiştiren bir kısım
bulunan ve istidrâkten önce nefiy bulu-
nan olmak üzere ikiye ayırmıştır. İbnü'r-
Rûmî'nin şu mısraları birinci kategoriye
örnektir:

واخوان تخذتهم دروعا / فكانوها ولكن لأعادي
وخلتهم سهاما صائبات / فكانوها ولكن في فؤادي
وقالوا قدصفت مآ قلوب / لقدصدقوا ولكن من ودادي

(Nice dostlar ki zırh bilmiştim onları
kendime, gerçekten öyleydiler ama düş-
manlarım için. Onları hedef şaşmaz oklar
sanmıştım, gerçekten öyleydiler ama kal-
bime doğrulan oklar. "Kalplerimiz arın-
mıştır" dediler. Gerçekten doğru söylediler
ama benim sevgimden). Burada "ger-
çekten öyleydiler, gerçekten doğru söy-
lediler" ifadeleri, öndeki sözü pekiştirdi-
ği gibi istidrâk harfinden (لكن) sonraki
kısım için de onun önemine dikkat çeken
bir vurgu vazifesi görmektedir. Şu âyet
de pekiştirmeli istidrâk türüne örnek
gösterilmiştir: "Hatırla ki Allah uykunda
sana onları az göstermişti. Eğer onları
sana çok gösterseydi elbette -onlardan-
çekinecek ve bu iş (savaş) hakkında tar-
tışmaya girişecektiniz. **Fakat Allah** -sizi
bundan- **kurtardı**. Şüphesiz ki O kalplerin
özünü bilir" (el-Enfâl 8/43). Burada "eğer"

ile başlayan cümle ilk cümlelerin anlamını
pekiştirmektedir.

Aşağıdaki âyetle istidrâkın ikinci türü-
ne iki örnek bulunmaktadır: "Siz öldür-
mediniz onları, **fakat Allah** öldürdü; attı-
ğın zaman da sen atmadın, **fakat Allah**
attı" (el-Enfâl 8/17). Burada müslüman-
ların düşmanı öldürmesinde, Hz. Pey-
gamber'in düşmanların yüzüne çakıl ta-
şı atıp gözlerine isabet ettirmesinde ve
bunların sonunda gerçekleşen zaferde
sadece insan gücü ile fizik etkiyi hesaba
katan anlayışın sakatlığı ifade edilmiş, bu-
nun ardındaki metafizik gücün ve ilâhî
yardımın göz ardı edilme yanlışlığını ta-
mir etmek üzere istidrâk ifadeleri geti-
rilmiştir.

İstidrâkte genellikle sevgi, hüzn,
elem, hasret, şaşkınlık, övme, övünme,
yerme gibi duygularla verilen yanlış hü-
küm, duygusalılıktan sayılıp gerçeğin
farkına varılarak bu yanlışlığın tamir edi-
lmesi şeklinde görülür. Zühayr b. Ebû Sül-
mâ'nın *قفا بالديار التي لم يغفها القدم، بلى، وغيرها* (Zaman aşımının izlerini si-
lemediği, ama rüzgâr ve yağmurların de-
ğiştirdiği şu diyarda dur) beytinde şair,
sevgiliyle yaşadığı diyarı görünce şaş-
kınlık içinde hasret ve hayal âlemine da-
larak gönlünün arzuladığı şekilde bir be-
yanda bulunmakta, zaman aşımının sev-
gilisinin konakladığı yerleri eskitemedi-
ğini ifade etmektedir. Ancak şair, hayal
âleminden kurtulup gerçeğin farkına var-
ınca da hakikati söyleyerek hatasını ta-
mir etmekte, sevgilisinin diyarını rüzgâr
ve yağmurların harabe haline getirdiğini
itiraf etmektedir.

Hassân b. Sâbit, *لا أسرق الشعر آء ما نطقوا، بل، لا يوافق شعرهم شعري* (Ben şairlerin sözlerini
çalmam, doğrusu şiirim onların şiirlerine
benzemez) mısraında, övünme duygusuyla
hiçbir şairden asla serika ve intihalde
bulunmadığını söyledikten sonra duygu-
sallıktan kurtulup öncekilerden etkilen-
menin her şair için kaçınılmaz olduğunu

görerek istidrâk kısmı ile ilk hüküm yeri-
ne daha yumuşak bir hüküm getirmek-
tedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Mu'tez, *el-Bedî'* (nşr. M. Abdülmün'im
el-Hafâcî), Beyrut 1410/1990, s. 154-155; Ku-
dâme b. Ca'fer, *Nağdû's-şi'r* (nşr. M. Abdül-
mün'im el-Hafâcî), Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübü'l-
ilmiyye), s. 200; Ebû Hilâl el-Askerî, *Kitâbü's-Si-
nâ'ateyn* (nşr. Müfîd M. Kumeyha), Beyrut 1404/
1984, s. 443-444; İbn Sinân el-Hafâcî, *Sırrü'l-
feşâha*, Beyrut 1402/1982, s. 240-241; Hatîb
et-Tebrîzî, *el-Vâfi fi'l-arûz ve'l-kavâfi* (nşr. Ömer
Yahyâ - Fahreddin Kabâve), Dimaşk 1399/1979,
s. 280; Ebû Tâhir el-Bağdâdî, *Kânûnû'l-belâğa*
(Muhsin Gayyâz Uceyl), Beyrut 1409/1989, s.
111-112; İbn Münkız, *el-Bedî' fi nağdî's-şi'r*
(nşr. Ahmed Ahmed el-Bede'î - Hâmid Abdül-
me'îd), Kahire 1380/1960, s. 120-123; İbn Mu-
tî, *el-Bedî' fi 'ilmi'l-bedî'* (nşr. Mustafa es-Sâvî
el-Cüveynî), İskenderiye 1996, s. 12-14; İbn
Ebû'l-İsba', *Bedî'u'l-Şur'ân* (nşr. Hıfî M. Şeref),
Kahire 1392/1972, s. 117-120; Nüveyrî, *Nihâ-
yetü'l-ereb*, VII, 151; Ahmed Matlûb, *Mu'ce-
mü'l-muştalahâti'l-belâğiyeye ve tetavvürüh*,
Bağdad 1403/1983, I, 123-127; Besyûnî Abdül-
fettâh Besyûnî, *'İlmü'l-bedî'*, Kahire 1408/
1987, s. 113-115.

İSMAİL DURMUŞ

İSTİF

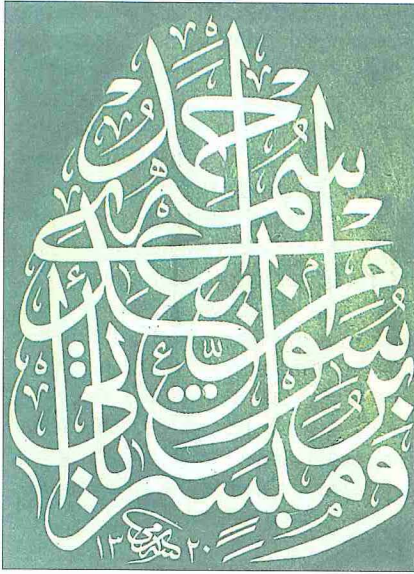
Hat sanatında harf ve kelimelerin
üst üste getirilerek
âhenkli ve göze hoş gelecek
bir şekilde yerleştirilmesi.

Hat sanatında hattatların, yazacakları
ibareyi uzun denemelerden sonra uygun
yazı çeşitleriyle en güzel terkip haline ge-
tirmesine istif adı verilir. Bu sanatta harf
ve kelimelerin satır nizamında sıralanma-
sı esastır. Harflerin baş, gövde veya uzan-
tılarının satır çizgisi üstünde yahut altın-
da yer alması kaidelerle belirlenmiştir.
Yazı cinsine göre satır nizamının usul ve
kaideleri uzun bir tarihî tecrübeden son-
ra teşekkül etmiştir. Aklâm-ı sittenin ince
kalemle yazılan nesih, reyhanî, rikâ' ne-
vileri bu nizama uyularak satır halinde
yazılır. Buna "hattın satıra oturtulması"
denilir. Satır nizamında zaruret dolayısı-
yla harflerin birkaçı esas yerine göre daha
üste veya alta alınırsa bu uygulama istif
niteliğiyle değerlendirilemez. Ağzı daha
geniş kalemle yazılan muhakkak ve tev-
ki' hatları da harflerinin bünyesi gereği
satır nizamına uygunluk gösterir. Sülüs
hattı yapı olarak hem satır nizamına hem
de istife uyumlu olduğundan yeni ter-
kiplerin geliştirilmesine daha da müsait-
tir.

İstifin en güzel örneklerinin verildiği
sülüs veya celi sülüsle istif hazırlanırken

İsmail
Hakkı
Altunbezer'in
celî sülüs
istifi
(M. Uğur
Derman
koleksiyonu)

Sâmi Efendi'nin celi sülüs istifi
(M. Uğur Derman koleksiyonu)

bina inşaatında temelden yukarıya doğru katların yükselişi gibi harf ve harf gruplarının da âdeta kat üstüne kat bindirilerek tertiplenmesine dikkat edilir. Her harf imkân nisbetinde okunuş sırasına uyularak yerleştirilir. Harf ve harf grupları sağdan sola doğru sıralanır. Sahası dolunca bir kat daha üstünden yine aynı istikamette yazmaya devam edilir. Buna yazının teşrifati veya harflerin takdim ve tehirine riayet adı verilir. Böyle yazılara teşrifatlı veya teşrifatı yerinde, harf ve kelimelerin sanat gayretiyle okunuş sırası değişmişse teşrifatı bozuk veya teşrifatsız denir. Osmanlı Türk hattatları, elif ve lâm gibi dik harflerin aşırı derecede uzaması gibi estetik mahzurların yanı sıra okumada artan güçlükten çekindikleri için istifte üç katın fazlasına pek iltifat etmeyip yazı teşrifatına uymaya özen göstermişlerdir. Ana dili Arapça olan hattatlar okumada güçlük çekmediklerinden teşrifatı ihmal ederken Türk hattatları bilhassa âyet ve hadislerin okunuşunda hatalı okumayı önlemek ve kolaylık sağlamak için teşrifata büyük bir hassasiyetle uymuşlardır. Yazılan âyetin başında Allah kelimesi varsa istifi hürmeten aşağıdan yukarıya doğru değil yukarıdan başlayarak Allah kelimesi üstte bulunacak şekilde tertip etmişlerdir.

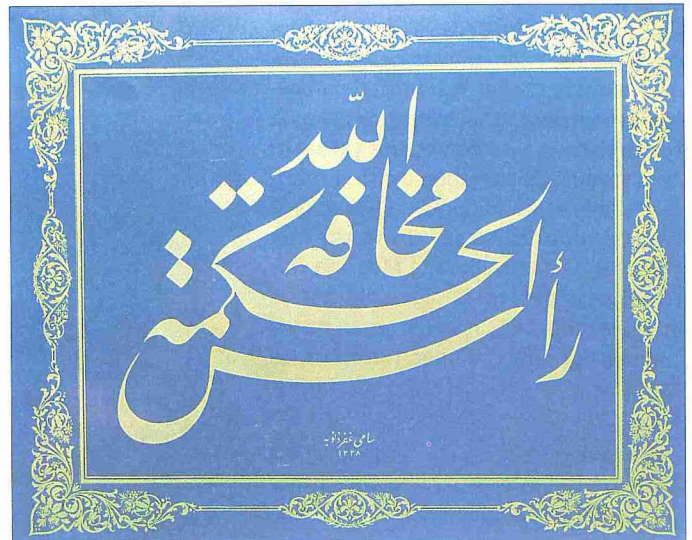
Sülüs ve celisinde istif yapabilme melesini kazanmak ayrı bir kabiliyet ge-

rektir. Bu sebeple sülüs ve bilhassa celi sülüsle uğraşanlar için ayrı bir ihtisas konusu olan istif celi sülüsün tamamlayıcısı olarak bu sanatın öğreniminde son merhaleidir. İstif tatbikatına celi yazının iptidâî şekli olan "kalemü'l-celî" ile başlandığı akla yakın gelmekteyse de o devirlerden zamanımıza bir örnek intikal etmediği için bu hususta kesin bir kanaate varmak mümkün değildir. Ancak taş veya mermer üstünde yazılmış ilk celi sülüs uygulamalarında istifin başarılı veya başarısız birçok örneğine rastlanmaktadır. Aynı ibare değişik istifler ve farklı görünümlerle aynı hattat tarafından yazılabilir. Diğer bir hattat bu istifi örnek alıp bir değişiklik yapmadan tekrar yazdığımda ilk defa kimin tertiplediğinin belirlenmesi gibi bir gelenek yerleşmediği için istifi terkip eden hattatın hakkının yendiği de bir gerçektir. Bazı hattatlar, büyük kabiliyetlerine rağmen yeni istifler geliştirmekte verimli olamayıp eski tertipleri tekrarlamışlardır. Bu da istifi gerçekleştirmenin ayrı bir kabiliyet istediğini göstermektedir. Ressamlıkla da uğraşmış bulunan Mustafa Râkım Efendi, Abdullah Zühdi Efendi, Mehmed Fehmi, İsmail Hakkı Altunbezer gibi hattatlar celi sülüs istiflerinde başarılı olan isimlerdir.

Celi sülüste en yaygın istif sahası olarak dikkörtgen, kare, daire ve beyzî, daha az nisbette de üçgen ve yarım beyzî şekiller kullanılmıştır. Camilerde kuşak yazılardan başka, kubbedeki dairevî sahayı dönerek sûre veya âyetin başladığı harf ile bitiş harfinin birbirine kavuştu-ruşu istifler bu hususta ilk hatırlanacak çeşitlemelerdendir. Ayrıca papağan, leylek ve arslan gibi hayvan; lâle, kasım-

patı ve armut gibi çiçek ve meyve şekilleri de hendesî biçimler dışında farklı istif sahası olarak ele alınmıştır. Bu gibi uygulamalar için tarikat tacı veya sikkesiyle cami, kalyon gibi şekillerin yanında zaman zaman birtakım soyut alanlara da ilgi duyulduğu görülmektedir.

İstifli celi yazılar bir kalemde tam mânasıyla ortaya çıkmaz; birçok tasarımdan sonra nihaî şeklini alır. Hattat, bazı kalem eksiklikleri ve kusurlarını dikkatli bir tasahhülle giderdikten sonra harfleri iğneleyerek kalıp hazırlar veya günümüzde olduğu gibi ışıklı masadan faydalanarak istifin içinde sağa-sola veya yukarı-aşağı çekme yoluyla istifi yerine oturtabilir. Sülüs ve celisinde istif boşluklarını doldurmada hareke ve diğer işaretler kullanılır. Ancak aslolan, harflerin uyumlu ve âhenkli bir şekilde istif sahasına yayılmasıdır. Bunun için istif sadece harflerin dağılışı göz önünde bulundurularak tertiplenmelidir. İstife okutma, tezyin ve mühmel işaretlerinin seyrek olarak yerleştirilmesi celi sülüsün ünlü hattatı Mustafa Râkım Efendi tarafından başlatılmış, zamanla sıkışık hale getirilen bu uygulamayı daha sonraki hattatlardan bilhassa Sâmi Efendi ve ona tâbi olan istif ustaları daha da yaygınlaştırmışlardır. İstifi sıkışık, harfleri birbirine aşırı derecede geçmiş ve bindirilmiş olan istiflere "giriş istifi" denilmiştir. Celi sülüs istifler, hareketler ve noktasız harflerin altına yahut üstüne konulan hurûf-ı mühmele rumuzları ile doldurulup bezenir. İşaretlerin konulmasında asıl hattın yazıldığı kalemin üçte biri veya en fazla dörtte biri kadar kalınlıkta ve hareke kalemi denilen bir başka kamış kalemin kullanılması uygundur.

Sâmi Efendi'nin
celi ta'lik istifi
(Safvet Tanman
koleksiyonu)

Alâeddin Bey'in celi sülûs istifi (Kubbealtı Kültür ve Sanat Vakfı koleksiyonu)

Sadece uzatılmaya müsait görülen fetha işareti gerektiğinde yer doldurmak üzere yazının kendi kalemikle konulur. Bazan cezim, zamme, tırnak veya tenvin işaretleri de boşluğu kapatmak için hattın yazıldığı kalemle konulabilir.

Sülûs veya celisinde harfi oluşturan çizgiler bir başka harfin başka bölümüne şekil itibarıyla aynen uyar; yani bir harfteki belirli bir parça farklı bir harfte de aynen yer alabilir. Bu sebeple istiflerde imkân bulunursa bir harfin sanki yanındaki harfte aradaki boşluğa rağmen devam ettiği intibai uyandırılmak istenir. Mevcut harf aralıkları ve gerektiğinde uzatılma imkânı olan harflerle ma'kûs yâ harfi gibi ters yönlü şekiller istifin muvazenesini âhenkli bir sûrette sağlar. Yazı istiflerinin baştan sona daima aynı kalınlıktaki kalemle tertiplenmesi usulden ise de yazının âyet veya hadis olduğunu belirten Arapça ifadelerin istifin sonunda yahut orta üst kısmında daha ince kalemle yazıldığı da görülmektedir. İlk defa Mustafa Râkım Efendi'nin uyguladığı istifli hattat imzaları istifin alt sınırında, bazan da yazının bittiği yerde bulunur. Hattın yazılış tarihi ise ekseriya istifin alt boşluklarına, bir arada veya serpiştirilerek yerleştirilir.

Sülûs veya celi sülûste harflerin yahut harfleri teşkil eden kısımların oluşturduğu çizgiler istif sahasına mütecânis nisbet ve biçimde yayılmalıdır. İstif örgüsü-

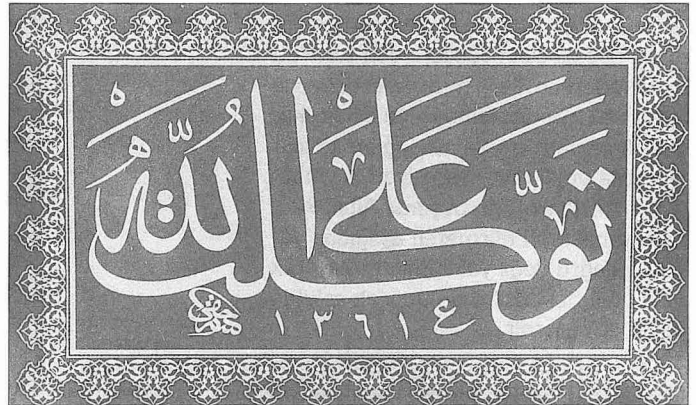
nün her tarafa aynı yoğunlukta dağılması, harflerin duruşunda uzvî bütünlüğün sağlanması, çizgileri arasında denge ve âhengün var olması mükemmel bir istifin aslı unsurlarıdır. Bunun temini için harflerin birbiriyle kesiştiği yerlerde istifin denge ve uyumunu aksatacak şekilde ağır ve kesif bir kütlelerin oluşturulmaması şarttır. Ayrıca harfin hüviyetini gizleyip bozacak mahiyetteki kesişmelerin bulunmaması, istifte bir boşluk veya gevşekliğin varlığı kaçınılmaz ise bunun üst tarafa getirilmesi, elif-lâm gibi dikine yükselen harflerin dengeli olarak dağıtılması ve bu harflerin istifte üst sınıra kadar dayanması gerekir. Genişlik farkından dolayı kâf ve yâ harflerinde "çanak", râ, nûn ve "vâv"da "kâse" olarak adlandırılan gövde kısımlarının bitiş uçları, hemen yanındaki harfe mutlaka değiştirilerek bunların boşlukta kalması önlenir. Harflerin kesişmesindeki temel kaide bunun ancak yani harfi oluşturan kısımların keskin dönemeçli dirsekleri arasındaki düzlüklerde meydana gelmesi ve fâ, kâf, mîm, vâv, hâ gibi gözlü harflerin baş yahut dirsek bölümlerinde olmamasıdır. Cîm, çe, hâ, ha, ayn, gayn harflerinin "küp" denilen gövdeleri istife nefes aldırır ve bu sebeple rağbet edilen unsurlardır, ancak bunların sahaya dengeli olarak dağıtılması gerekir. Ayrıca imlâ kaidelerine göre bir harfin diğerine bağlanması gereken yerinin dışına çıkılarak okuma güçlüğü doğurmadan yeni şekiller yakalanması istifte sıkça rastlanan hususlardandır. İstifin herhangi bir bölümü diğer kısımlardan ayrı veya kopuk görünmemeli, tamamında uzvî birlik sağlanmalıdır. Boşlukları doldurmada kullanılan hareke ve diğer işaretlerin yerleştirilmesi de rastgele yapılmayıp istif gibi mütecânis olarak dağıtılmalıdır. Bazan istiflenecek ibare, harf yahut kelime uyumsuzluğu veya yetersizliği yüzünden istife elverişli ol-

mayabilir. Hattatın bu şartlarda harfleri mükemmel yazmak dışında başarabileceği şey yoktur. Bu sebeple eski hat üstatları kendilerine özel bir siparişte bulunulmadıkça ancak istife uygun gelen âyet, hadis ve güzel sözleri seçip yazmayı tercih etmişlerdir. İstifte, kesişen harflerden birinin diğerini delerek geçişi, delen harfin kıyısında çok ince bir açıklıkta belirtilmiş olur. Celi sülûsün geliştiği XIX. yüzyılda bu uygulama Kazasker Mustafa İzzet Efendi mektebine bağlı bulunan Şefik Bey, Abdullah Zühdü Efendi, Muhsinzâde Abdullah Hamdi Bey, Çırcırlı Ali Efendi, Alâeddin Bey gibi hattatlarda gelenek halini almış, Râkım Efendi mektebine mensup olanlarda ise ancak zaruret halinde nâdiren kullanılmıştır.

Osmanlı resmî yazışmalarında kullanılan celi divanî hattı da sonu yukarıya yükselen kanal şeklinde farklı bir satır uygulamasıyla yazıldığından bu kanalın içinde mecburen istif uygulamasına gidilir. Bunun, Bursa Ulucamii'nde Mehmed Şefik Bey'in celi divanî büyük levhası gibi nâdir görülen resmîyet dışı örneklerinde de aynı teamül geçerlidir.

Satır nizamına göre yazılan ta'lik hattı ile celi istifler tertiplenmesi de çok az görülmektedir. Çünkü bu yazı nevi hareke ve zemini dolduran diğer işaretler kullanılmadan yazıldığı için aslı itibarıyla istifin gereğine uymaz ve ister istemez arada aşırı boşluklar kalır. Ayrıca harflerin birbirini keserek istiflenmesi de ta'lik harflerinin yapısına yakışmaz; bununla birlikte bazı sınırlı örnekleri bulunmaktadır. Klasik yazı çeşitleri arasında sayılan satrançlı veya hendesî kûfi yazısı da istiflenerek ortaya çıkarılır. Ancak bu yazı kalemle yazılmayıp hendesî bir uygulamayla hazırlanır.

Mustafa Râkım, Kazasker Mustafa İzzet, Abdullah Zühdü, Mehmed Hâşim,

İsmail Hakkı Altunbezer'in celi sülûs istifi (M. Uğur Derman fotoğraf arşivi)

Mehmed Şâkir Recâî, Abdülfettah, Çır-
cırılı Ali, Ömer Vasfî efendilerle Mehmed
Şefik, Sâmî, Çarşambalı Ârif, Muhsinzâ-
de Abdullah Hamdi, Hacı Nazîf beyler celfî
sülûs istiflerinde ilk hatırlanacak isimler-
dir. Cumhuriyet devrinde İsmail Hakkı
Altunbezer, Şeyh Aziz Efendi, Mehmed
Emin Yazıcı, Macit Ayrıl, Hamit Aytaç ve
Mustafa Halim Özyazıcı mükemmel celfî
sülûs örnekleri bırakmışlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

İsmayil Hakkı Baltacıoğlu, *Türklerde Yazı Sa-
natı*, Ankara 1958, s. 52, 54; Mahmut Bedret-
tin Yazır, *Kalem Güzeli*, Ankara 1974, II, 224;
İslâm Kültür Mirasında Hat San'atı (haz. M.
Uğur Derman), İstanbul 1992, s. 35-36; Muhi-
tin Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, İs-
tanbul 1999, s. 33.

M. UĞUR DERMAN

İSTİFÂL

(الاستفال)

Arap alfabesine ait
belli harflerin telaffuzunda,
dil gövdesinin üst damağa yükselmeyip
aşağıda kalmasını belirten terim

(bk. HARF).

İSTİFTÂ

(bk. FETVA).

İSTİĞASE

(الاستغاثة)

Tehlikeli veya
sıkıntılı bir durumda kalan insanın
bundan kurtulmak için
mânevî yardım istemesi
anlamında bir terim
(bk. İSTİMDAD; KUTUB).

İSTİĞFAR

(bk. MAĞFİRET).

İSTİĞRAK

(الاستغراق)

Sâlikin ilâhî sevginin istilâsı altında
kendisi ve maddî âlem hakkında
hiçbir duygu, algı ve bilince
sahip olmaması anlamında
tasavvuf terimi
(bk. VECD).

İSTİHÂLE

(bk. TEKÂMÜL NAZARİYESİ).

İSTİHÂRE

(الاستخارة)

Yapılması düşünülen bir işin
Allah katında hayırlı olan şekliyle
gerçekleşmesini isteme.

Sözlükte “hayırlı olanı isteme” anlamına
gelen istihâre, terim olarak “bir iş veya
davranışta Allah katında hayırlı olanı kılın-
nan nâfile bir namaz ve dua ile talep et-
me” mânasında kullanılır. İnsanların, yap-
mak istedikleri bir işin kendileri hakkında
iyi veya kötü sonuçlar doğuracağını anla-
mak için fal vb. uygulamalara çok eski-
den beri başvurdukları bilinmektedir. Ni-
tekim Câhiliye Arapları bir işe başlama-
dan önce, üzerine “evet” veya “hayır” ya-
zılı “ezlâm” denilen fal oklarıyla karar ve-
rirlerdi. Kur’ân-ı Kerîm “şeytan işi” olarak
nitelendirdiği bu uygulamayı yasaklamış
(el-Mâide 5/3, 90), peygamberler dahil
hiç kimsenin gaybı ve dolayısıyla bir işin
kendisi için hayırlı olup olmadığını bileme-
yeceğini, Allah’ın dilemesi dışında ken-
disine fayda veya zarar verecek bir güce
sahip bulunamayacağını bildirmiştir (el-
A’râf 7/188).

Hayr kelimesi ve çeşitli türevleri Kur-
’an’da sıkça geçmekle birlikte aynı kök-
ten türeyen istihâre yer almaz. Ancak in-
sanın şer zannettiği bir şeyin hayır olabi-
leceğini (en-Nûr 24/11), bir şey hayırlı ol-
duğu halde ondan hoşlanmayabileceğini,
şer olduğu halde sevebileceğini (el-Ba-
kara 2/216), Allah’ın her türlü noksanlık-
tan münezzeh olup dilediğini yaratarak
seçtiğini (el-Kasas 28/68), her türlü hay-
rın O’nun elinde bulunduğunu, her şeye
gücünün yettiğini (Âl-i İmrân 3/26), bir işe
girişirken başkalarına danışmak ve karar
verince de Allah’a güvenip dayanmak ge-
rektiğini, böyle yapanlara Allah’ın yete-
ceğini (Âl-i İmrân 3/159; et-Talâk 65/3) ifade
eden âyetler İslâm’da istihârenin istinat
ettiği temel çerçeveyi oluşturur. Âlimle-
rin sünnet veya müstehap saydıkları isti-
hârenin meşruyeti Câbir b. Abdullah’tan
rivayet edilen şu hadise dayandırılmakta-
dır: “Resûlullah, Kur’an’dan bir sûre öğ-
retir gibi işlerimizi tamamlamada bize is-
tihâreyi öğretiyor ve şöyle diyordu: ‘Biri-
niz bir şey yapmaya niyet edince farz dı-
şında iki rek’at namaz kılın ve arkasın-
dan şu duayı yapın: Allahım! Senden, se-
nin ilim ve kudretinden hayır beklerim.
Senin büyük lutfundan talep ederim. Sen
kâdîrsin, benimse gücüm yetmez, sen bi-
lirsin, ben bilmem. Sen bütün gizlilikleri
bilensin. Allahım! Şu benim işim dinim

için, dünyam ve âhiretim için senin ilmin-
de hayır diye yer almışsa onu bana nasip
et, onu kolaylaştır ve uğurlu kıl. Eğer şu
işim dinim için, dünya ve âhiretim için
senin ilminde kötü diye yazılmışsa onu
benden, beni de ondan uzaklaştır. Hayır
nerede ise onu nasip et ve gönülümü ona
yönelt!’ Hz. Peygamber sözüne devamla,
‘İstihâreyi yapan kişi bu sırada işini de
söylesin’ dedi (Müsned, III, 344; Buhârî,
“Da‘avât”, 49, “Tevhîd”, 10; İbn Mâce,
“İkâme”, 188).

Hz. Peygamber’in tavsiye ettiği isti-
hâre duası: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ وَأَسْتَعِيزُكَ بِقُدْرَتِكَ وَأَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ الْعَظِيمِ فَإِنَّكَ تَقْدِرُ وَلَا أَقْدِرُ وَتَعْلَمُ وَلَا أَعْلَمُ وَأَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ . اللَّهُمَّ إِن كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ خَيْرٌ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي فَاقْدِرْهُ لِي وَيَسِّرْهُ لِي ثُمَّ بَارِكْ لِي فِيهِ . اللَّهُمَّ إِن كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّهُ شَرٌّ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي فَاصْرِفْهُ عَنِّي وَاصْرِفْنِي عَنْهُ وَاقْدِرْ لِي الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ ثُمَّ رَضِّنِي بِهِ .

İstihâre duasının, bu niyetle kılınacak
iki rek’at nâfile namazdan sonra okunma-
sının en uygun usul olacağı konusunda
dört mezhep görüş birliği içindedir. Mâ-
likî ve Şâfiî mezheplerine göre herhangi
bir namazdan sonra da söz konusu dua-
nın okunması câizdir. Hanbelîler’in dışın-
da kalan üç mezhebe göre istihâre nama-
zını kılmak mümkün değilse sadece dua
ile de yetinilebilir. İstihâre namazı kerâ-
het vakitleri hariç her zaman kılınabilir.
Bütün mezheplere göre istihâre namazı-
nın en faziletli iki rek’at olarak kılınanı-
dır.

İstihâre duasının namazdan hemen
sonra ve kibleye dönülerek okunması, el-
lerin kaldırılması ve dua âdâbına riayet
edilmesi, duanın kabul olma ihtimalini
arttıran güzel davranışlar olarak telakki
edilmiştir. Kişinin olumlu veya olumsuz
bir karara varamaması halinde Hanefî,
Mâlikî ve Şâfiî âlimleri, Enes b. Mâlik’ten
gelen bir rivayete dayanarak (Münâvî, I,
450) istihârenin yediye kadar tekrarlanı-
labileceğini söylemişlerdir. Şâfiî ve Mâlikî
âlimleri, Hz. Peygamber’in bir rahatsızlık
sebebiyle başkasını “okuyarak” tedavi-
ye izin vermesi ve bu vesileyle söylediği,
“Kardeşine faydalı olmaya gücü yeten bu-
nu yapsın” (Müsned, III, 302, 334, 382, 393;
Müslim, “Selâm”, 61-63) sözünden hare-
ketle başkası adına istihâre yapmanın
câiz olduğunu ileri sürerken Mâlikî fâki-
hi Hattâb bu uygulamanın bir dayana-
ğını bulamadığını belirtmiştir (Mu.F, III,
246).

Enes b. Mâlik’ten nakledilen istihâre
hadisinin devamında Resûl-i Ekrem, “Son-